

PATRYCJA KOZŁOWSKA
Sąd Okręgowy w Gdańsku

 <https://orcid.org/0000-0002-0981-9480>

Problematyka oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu

Matrimonial frauds in the Internet

Abstract: The aim of this article is to analyze the matrimonial frauds in criminological terms. To achieve this goal, various definitions of these particular frauds, the scale of the phenomenon as well as its characteristics were discussed throughout the text. Also, the findings of research on online matrimonial frauds' victims as well as the psychological strategies used by scammers were analyzed. The general conclusions have been drawn from the collected data.

Keywords: online matrimonial frauds, online scams, the Internet

1. Wprowadzenie

Internet – uznawany dziś za uniwersalne medium o zasięgu globalnym – spełnia wiele różnorodnych funkcji i stwarza pole do realizacji potrzeb człowieka, takich jak kontakt z innymi ludźmi, akceptacja społeczna i poczucie przynależności. Może być postrzegany jako relatywnie nowa, wirtualna przestrzeń społeczna, której najistotniejszym aspektem oraz celem wykorzystania jest komunikacja pomiędzy użytkownikami¹. Ponieważ stanowi ogólnodostępną platformę komunikacyjną, z założenia sprzyja nawiązywaniu kontaktów i pozwala na ich stopniowe rozwijanie. Nie dziwi więc ogromne powodzenie portali społecznościowych i aplikacji przeznaczonych do wymiany wiadomości między znajomymi,

¹ A. Adamski: *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*. Warszawa 2012, s. 83.

a także do poznawania nowych osób, wchodzenia z nimi w interakcje, budowania więzi czy nawet rozpoczynania relacji romantycznej. Dane uzyskane w badaniu Mediapanel wskazują, że w listopadzie 2021 r. serwis Facebook był drugą pod względem popularności stroną internetową, jeśli wziąć pod uwagę statystyki odwiedzin ze wszystkich urządzeń, z których korzystali jego użytkownicy². Na liście dwudziestu najczęściej używanych aplikacji mobilnych znalazły się takie aplikacje społecznościowe, jak Messenger (4. miejsce), WhatsApp Messenger (7. miejsce), Instagram (10. miejsce) i TikTok (13. miejsce), a wśród najpopularniejszych aplikacji audytowanych odnotowano dwie służące do randkowania w Internecie, mianowicie Fotkę (z 379 404 użytkownikami) oraz Sympatię (z 322 542 użytkownikami)³.

Oprócz pozytywnych aspektów rozwój technologiczny ma również swoją ciemną stronę. Pojawieniu się nowych możliwości, szerszych perspektyw i rewolucyjnych rozwiązań dzięki procesom informatyzacji nieodłącznie towarzyszy wzrost zagrożeń, nadużyć i patologii. Cyberprzestrzeń stała się naturalnym środowiskiem pozwalającym na popełnianie kolejnych, coraz poważniejszych i bardziej złożonych rodzajów przestępstw. Przyjmują one rozliczne formy, różnią się między sobą choćby celem i sposobem zachowania się sprawcy. W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele klasyfikacji czynów zabronionych popełnianych w Internecie. Jedną z nich opiera się na dychotomicznym ujęciu cyberprzestępstw, w którym za kryterium podziału uznano zaistnienie elementu przemocy. Do cyberprzestępstw dokonywanych z jej użyciem zaliczono cyberterroryzm, napaść przez zastraszenie, cyberprześladowanie i pornografię dziecięcą, natomiast w grupie cyberprzestępstw dokonywanych bez użycia przemocy umieszczono cyberwtażnięcie, cyberkradzieże, cyberzniszczenia oraz pozostałe cyberprzestępstwa, w tym także cyberoszustwa⁴. Odnosząc się w szczególności do ostatniego z wymienionych rodzajów czynów, trzeba zauważyć, że oprócz oszustw popełnianych zazwyczaj w związku z transakcjami sprzedaży internetowej coraz liczniejsze stają się też inne ich formy, które charakteryzują się odpowiednim zaplanowaniem, rozłożeniem działań w czasie i stosowaniem technik pozwalających na osiągnięcie celu założonego przez sprawcę. Do tego katalogu należą również oszustwa matrymonialne popełniane za pośrednictwem Internetu.

² Wyniki badania Mediapanel za listopad 2021. 10.12.2021. Źródło: Polskie Badania Internetu: <https://pbi.org.pl/bez-kategorii/wyniki-badania-mediapanel-za-listopad-2021/> [dostęp: 6.08.2022].

³ Ibidem.

⁴ D.L. Shinder: *Cyberprzestępczość. Jak walczyć z łamaniem prawa w Sieci*. Tłum. J. Dobrzański, K. Masłowski. Gliwice 2004, s. 36–50.

Zasadniczym celem artykułu jest analiza owych przestępstw w ujęciu kryminologicznym. W pierwszej kolejności zostaną omówione kwestie definicyjne oraz dane statystyczne obrazujące skalę ujawnionych oszustw matrymonialnych na świecie i w Polsce. Następnie na podstawie literatury przedmiotu zjawisko to zostanie szczegółowo scharakteryzowane poprzez przybliżenie typowego schematu działania sprawców. Dalsza część artykułu będzie poświęcona analizie wyników badań dotyczących zarówno ofiar oszustw matrymonialnych popełnianych z wykorzystaniem Internetu, jak i technik wywierania wpływu używanych wobec tych osób. Rozważania zwieńczy podsumowanie zawierające wnioski, które mogą się okazać przydatne w opracowywaniu strategii zapobiegających tego rodzaju oszustwom.

2. Istota i definicja oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu

Oszustwa matrymonialne popełniane za pośrednictwem Internetu są odmianą cyberoszustw, która wyróżnia się na tle pozostałych wyrachowanym działaniem sprawcy, gdyż łączy w sobie elementy oszustw marketingowych oraz kradzieży tożsamości⁵. Polega na inicjowaniu i budowaniu fałszywej relacji romantycznej z wykorzystaniem internetowych portali randkowych czy serwisów społecznościowych lub z użyciem poczty elektronicznej w celu wyłudzenia pieniędzy od ofiary⁶. Według wytycznych brytyjskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do oszustwa matrymonialnego dochodzi wówczas, gdy wytypowana jednostka po nawiązaniu w Internecie relacji romantycznej ze sprawcą jest nakłaniana do udzielenia wsparcia finansowego swojemu nowemu obiektowi uczuć poprzez przekazanie mu konkretnej kwoty z przyczyn o silnym zabarwieniu emocjonalnym⁷. Ponieważ oszust, ukrywając prawdziwą tożsamość, uwodzi wybraną osobę, zapewnia ją o szczerości swoich intencji, wyznaje jej miłość oraz tworzy aurę autentycznej relacji – tak że ofiara nie może się pozbyć wiary w siłę deklarowanego uczucia – oszustwa te są uzna-

⁵ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating romance scam: The psychological impact on victims – both financial and non-financial*. „Criminology and Criminal Justice” 2016, vol. 16, issue 2, s. 177.

⁶ C. Budd, J. Anderson: *Consumer fraud in Australasia: Results of the Australasian Consumer Fraud Taskforce online Australia surveys 2008 and 2009*. Australian Institute of Criminology, 2011. <https://www.aic.gov.au/publications/tbp/tbp43> [dostęp: 6.08.2022].

⁷ *Home Office Counting Rules for Recorded Crime*, s. 19. Źródło: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1099880/hocr-complete-july-22.pdf [dostęp: 6.08.2022].

wane za szczególnie dotkliwe i będące źródłem traumy. Jak przekonują R.G. Brody i D.T. Sinclair, najokrutniejszy element owych przestępstw polega na tym, że sprawcy najpierw zdobywają czyjeś zaufanie, a następnie go nadużywają⁸.

Problematyczną kwestię stanowi niejednorodność terminologii służącej do określania analizowanej formy oszustwa. W zagranicznej literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele różnych nazw tego zjawiska, które są stosowane zamiennie i traktowane jako synonimiczne. Do najczęściej spotykanych pojęć można zaliczyć anglojęzyczne *romance scam*, *romance fraud*, *dating fraud*, *relationship fraud*, *love scamming* i *sweetheart swindle*. W polskich opracowaniach naukowych oraz informacjach prasowych mowa jest przeważnie o „oszustwie matrymonialnym” lub „oszustwie romantycznym”, przy czym zwłaszcza w doniesieniach medialnych określenia te bywają uzupełniane formułami zwracającymi uwagę na fałszywą tożsamość sprawcy („na amerykańskiego żołnierza”, „na lekarza”). W niniejszym artykule, ze względu na konieczność zachowania spójności, zdecydowano się konsekwentnie posługiwać terminem „oszustwo matrymonialne”.

Warto w tym miejscu wskazać, że oprócz zagadnień natury terminologicznej niemałe wątpliwości interpretacyjne budzą relacje zachodzące między oszustwami matrymonialnymi a oszustwami zwanymi nigeryjskimi, których sprawcy nakłaniają swoje ofiary do wpłacenia stosunkowo niewielkiej sumy pieniężnej, obiecując im osiągnięcie znacznie większych zysków w przyszłości⁹. Nie jest do końca jasne, czy owe oszustwa tworzą dwie odrębne kategorie, czy nie różnią się od siebie w ogóle, czy też może pierwsze z nich – o węższym zakresie znaczeniowym – zawierają się w drugich. Część autorów wyraźnie akcentuje fakt, że oszustwa matrymonialne istotnie odbiegają od tradycyjnego obrazu oszustwa nigeryjskiego pod względem motywacji ofiary do zaangażowania się w historię wykreowaną przez sprawcę. Osoba taka odpowiada bowiem na coraz to nowe prośby o pieniądze, gdyż kieruje się pragnieniem znalezienia miłości oraz rozwijania związku romantycznego, nie zaś chęcią uzyskania w przyszłości nagrody finansowej, z czym mamy do czynienia w oszustwach nigeryjskich¹⁰. Na skutek uwikłania w oszukańczy proceder nie tylko doświadcza szkód materialnych, lecz także musi się zmierzyć z utratą ważnej dla siebie relacji intymnej. Co istotne, w niektórych przypadkach właśnie poczucie zerwania silnej więzi romantycznej uznawane jest przez ofiarę

⁸ R.G. Brody, D.T. Sinclair: *Romance fraud: Taking a lack of ethics to a new low*. „Ethics and Critical Thinking Journal” 2013, no. 2, s. 86.

⁹ J. Chang: *An analysis of advance fee fraud on the internet*. „Journal of Financial Crime” 2008, vol. 15, no. 1, s. 71.

¹⁰ C. Cross, T.J. Holt: *The use of military profiles in romance fraud schemes*. „Victims & Offenders” 2021, vol. 16, issue 3, s. 388.

za bardziej zasmucające niż strata środków pieniężnych¹¹. Celem oszustów matrymonialnych są osoby wrażliwe emocjonalnie i poszukujące uczucia, stąd też schemat działania sprawców jawi się jako podstępniejszy w porównaniu z taktyką charakterystyczną dla oszustw nigeryjskich¹². Należy jednak pamiętać, że za każdym razem dążą oni do osiągnięcia korzyści majątkowej. Abstrahując więc od kwestii motywów, jakimi kierują się ofiary w kontaktach z nimi, i odmiennych technik stosowanych w ramach oszustw matrymonialnych, część autorów twierdzi, że omawiane przestępstwa stanowią jeden z wielu przykładów klasycznych oszustw nigeryjskich¹³. Taką interpretację przyjmuje również polska Policja, o czym może świadczyć treść oficjalnych komunikatów publikowanych na jej ogólnodostępnej stronie internetowej¹⁴.

3. Skala oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu

Według raportu FBI o przestępstwach popełnionych w Internecie w 2020 r. (*Internet Crime Report 2020*) na drugim miejscu w zestawieniu najbardziej kosztownych oszustw znalazło się oszustwo oparte na osobistej relacji ze sprawcą, w tym rodzinnej (np. oszustwo „na wnuczka”), przyjacielskiej lub właśnie romantycznej. Niecałe 24 tys. ofiar straciło w ten sposób łącznie ponad 600 mln dolarów¹⁵. Bardziej szczegółowych danych na temat samych oszustw matrymonialnych dostarcza raport Federalnej Komisji Handlu USA (FTC). Na podstawie wszystkich zgłoszeń wysłanych do owej agencji wynika, że w 2020 r. straty ofiar takich oszustw osiągnęły wręcz rekordowy poziom i wyniosły 304 mln dolarów, co stanowi wzrost o 50% w porównaniu z rokiem poprzedzającym. Przeliczywszy podaną kwotę na jedną osobę, można przyjąć, że średnio każda utraciła 2500 dolarów. Aczkolwiek najwięcej zawiado-

¹¹ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating...*, s. 182–185.

¹² J. Huang, G. Stringhini, P. Yong: *Quit playing games with my heart: Understanding online dating scams. W: Detection of intrusions and malware, and vulnerability assessment*. Eds. M. Almgren, V. Gulisano, F. Maggi. Cham 2015, s. 216.

¹³ S. Ross, R.G. Smith: *Risk factors for advance fee fraud victimisation*. „Trends And Issues in Crime and Criminal Justice” 2011, no. 420, s. 1–6. Źródło: Australian Institute of Criminology: <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi420.pdf> [dostęp: 6.08.2022].

¹⁴ *Zauroczone kobiety przekazywały oszustom pokaźne kwoty*. 30.05.2020. Źródło: serwis Komendy Głównej Policji: <https://policja.pl/pol/aktualnosci/189347,Zauroczone-kobiety-przekazywaly-oszustom-pokazne-kwoty.html> [dostęp: 6.08.2022].

¹⁵ *FBI Internet Crime Report 2020*. Źródło: https://www.ic3.gov/Media/PDF/AnnualReport/2020_IC3Report.pdf [dostęp: 6.08.2022].

mień o zaistnieniu tego rodzaju oszustwa pochodziło od przedstawicieli i przedstawioelek grupy wiekowej 40–69 lat, to najpokaźniejsze sumy pieniędzy wyłudzone od seniorów i senierek (w wieku od 70 lat wzwyż). Co najistotniejsze, w ciągu czterech lat liczba zgłoszeń przekazanych do FTC wzrosła niemal trzykrotnie, a straty finansowe poniesione przez ofiary oszustw matrymonialnych zwiększyły się ponad czterokrotnie¹⁶. W Wielkiej Brytanii od listopada 2020 r. do października 2021 r. odnotowano blisko 9 tys. przypadków takich oszustw, które łącznie pochłonięły 92 mln funtów. W porównaniu z 2020 r. nastąpił wzrost o 3 tys. zarejestrowanych zgłoszeń. Wykazano, że osoby nawiązujące relacje romantyczne w Internecie między świętami Bożego Narodzenia a dniem walentynek są najbardziej narażone na działanie oszustów i utratę wysokich sum pieniędzy¹⁷. Ponadto zgodnie ze statystykami, które opublikowała organizacja Canadian Anti-Fraud Centre, w 2021 r. ofiarą oszustw matrymonialnych w Kanadzie padło 1365 użytkowników przestrzeni wirtualnej, a poniesione przez nich straty finansowe oszacowano w sumie na 64,6 mln dolarów¹⁸.

W tym miejscu za zasadne należy uznać szczegółowe przeanalizowanie skali oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu w Polsce. Ze względu na brak poświęconych im badań ilościowych określenie rozmiarów tego procederu jest możliwe jedynie na podstawie danych gromadzonych przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości. Przyjmuje się, że spośród wszystkich dostępnych źródeł informacji o przestępczości ujawnionej to statystyki policyjne są najpełniejsze, gdyż zawierają najszerszy zakres sprawców i najtrafniej przedstawiają różne typy przestępstw¹⁹. Dlatego też w niniejszym artykule zdecydowano się na wykorzystanie właśnie danych policyjnych, które autorka otrzymała od Komendy Głównej Policji w ramach dostępu do informacji publicznej.

¹⁶ E. Fletcher: *Romance scams take record dollars in 2020*. Federal Trade Commission, 10.02.2021. <https://www.ftc.gov/news-events/blogs/data-spotlight/2021/02/romance-scams-take-record-dollars-2020> [dostęp: 6.08.2022].

¹⁷ *Swipe left to romance fraud: Family members of online daters urged to help protect their relatives*. Action Fraud, 10.01.2022. <https://www.actionfraud.police.uk/news/swipe-left-to-romance-fraud-family-members-of-online-daters-urged-to-help-protect-their-relatives> [dostęp: 6.08.2022].

¹⁸ *Top 10 frauds in 2021*. 17.02.2022. Źródło: Canadian Anti-Fraud Centre: <https://www.antifraudcentre-centreantifraude.ca/features-vedette/2022/02/frauds-10-fraudes-eng.htm> [dostęp: 6.08.2022].

¹⁹ M. Perkowska: *Źródła informacji o przestępczości*. W: E.W. Pływaczewski, S. Redo, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska: *Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju. Z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*. Warszawa 2019, s. 71.

Statystyki dotyczące oszustw matrymonialnych popełnionych za pośrednictwem Internetu zostały wyodrębnione z danych liczbowych odnoszących się do przestępstwa oszustwa z art. 286 Kodeksu karnego²⁰ przez uszczegółowienie ich rodzaju („internetowe”), a także *modus operandi*, który może wskazywać na matrymonialny charakter czynu i obejmuje następujące działania: sprawca deklaruje chęć nawiązania kontaktu towarzyskiego i flirtu, sprawca deklaruje chęć udzielenia pomocy w załatwieniu kontaktów towarzyskich i seksualnych, sprawca deklaruje chęć zawarcia związku małżeńskiego. Równocześnie należy zaznaczyć, że choć Policja posługuje się w swoich statystykach takimi jednostkami obliczeniowymi jak „postępowanie wszczęte” i „przestępstwo stwierdzone”, to w odniesieniu do oszustw matrymonialnych możliwe jest przywołanie danych obrazujących wyłącznie drugą z wymienionych jednostek. Dlatego autorka uwzględniła w analizie liczbę przestępstw stwierdzonych, tj. zdarzeń objętych postępowaniami przygotowawczymi, w wyniku których potwierdzono ich przestępny charakter wyrażający się w spełnieniu znamion czynów zabronionych²¹.

W opracowaniu posłużono się danymi liczbowymi za lata 2013–2020. Do analizy wybrano właśnie ten okres, gdyż do końca grudnia 2012 r. Policja wykorzystywała do gromadzenia danych Policyjny System Statystyki Przestępczości „Temida”, w którym nie ma możliwości wyodrębnienia informacji o jakichkolwiek oszustwach matrymonialnych. Rok 2013 r. był więc pierwszym rokiem użytkowania Krajowego Systemu Informacji Policji i w związku z tym pierwszym, za który dostępne są statystyki dotyczące się tego rodzaju oszustw. W tabeli 1 przedstawiono dane o liczbie stwierdzonych oszustw matrymonialnych popełnionych za pośrednictwem Internetu. Dla ukazania szerszej perspektywy zestawiono je z całkowitą liczbą przestępstw stwierdzonych z art. 286 k.k., które popełniono za pomocą tego medium.

²⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. Dz.U. 2022, poz. 1138 ze zm. [dalej: k.k.].

²¹ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski: *Kryminologia*. Wyd. 4. Gdańsk 2004, s. 194.

Tabela 1. Liczba stwierdzonych oszustw matrymonialnych popełnionych za pośrednictwem Internetu na tle ogólnej liczby przestępstw z art. 286 k.k. popełnionych za pośrednictwem Internetu w Polsce w latach 2013–2020

Rok	Przestępstwa stwierdzone z art. 286 § 1 k.k. popełnione za pośrednictwem Internetu	Stwierdzone oszustwa matrymonialne z art. 286 § 1 k.k. popełnione za pośrednictwem Internetu	Przestępstwa stwierdzone z art. 286 § 1 w zw. z art. 294 § 1 k.k. popełnione za pośrednictwem Internetu	Stwierdzone oszustwa matrymonialne z art. 286 § 1 w zw. z art. 294 § 1 k.k. popełnione za pośrednictwem Internetu
2013	13 524	1	–	–
2014	19 672	4	14	–
2015	28 079	4	24	–
2016	27 365	9	22	–
2017	29 234	19	38	–
2018	29 871	47	56	–
2019	36 849	37	41	–
2020	38 244	50	46	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Główną Policji

Ze statystyk policyjnych wynika, że w analizowanym okresie liczba stwierdzonych oszustw matrymonialnych popełnionych za pośrednictwem Internetu istotnie wzrosła. O ile w 2013 r. stwierdzono zaledwie 1 takie przestępstwo, o tyle siedem lat później było ich dokładnie 50. Największy wzrost został zaobserwowany w 2018 r., kiedy liczba stwierdzonych oszustw tego rodzaju wyniosła 47, a więc o 28 więcej niż w 2017 r. Widoczny trend wzrostowy zahamował nieznacznie w 2019 r. – odnotowano wówczas o 10 omawianych tu przestępstw mniej w porównaniu z rokiem poprzednim. Jednak już w 2020 r. liczba stwierdzonych oszustw matrymonialnych popełnionych za pośrednictwem Internetu zwiększyła się o 35%. W tym też roku stwierdzono 1 oszustwo matrymonialne, które zostało popełnione z wykorzystaniem Internetu i zakwalifikowane z art. 286 § 1 w zw. z art. 294 § 1 k.k., ponieważ jego przedmiotem było mienie znacznej wartości.

Niewątpliwie tendencja wzrostowa liczby oszustw matrymonialnych pokrywa się z ogólnym trendem wzrostowym liczby stwierdzonych przestępstw oszustwa z art. 286 § 1 k.k. popełnionych za pośrednictwem Internetu. Z wyjątkiem 2016 r., kiedy odnotowano spadek o 2,5% w stosunku do roku poprzedniego, liczba stwierdzonych przestępstw tego typu systematycznie rosła, tak by w 2020 r. osiągnąć wartość 38 244. Porównując lata skrajne badanego okresu, można zauważyć jej zasadniczy wzrost – o 183%. Przyczyny trzeba upatrywać choćby w dynamicznym rozwoju nowoczesnych technologii, rosnącej dostępności i coraz większej

popularności usług internetowych wśród przedstawicieli wszystkich grup wiekowych, małej świadomości zagrożeń występujących w cyberprzestrzeni, a w ostatnim czasie również w izolacji społecznej i negatywnych nastrojach związanych z pandemią COVID-19. Przyglądając się jednak bardziej szczegółowo udziałowi oszustw matrymonialnych w całkowitej liczbie przestępstw z art. 286 § 1 k.k. popełnionych za pośrednictwem Internetu, należy wskazać, że zmienna ta jest stosunkowo niewielka, w ciągu siedmiu lat nie przekracza bowiem poziomu 0,16%.

Statystyki policyjne dostarczają informacji także o wskaźniku wykrywalności oszustw matrymonialnych popełnionych z wykorzystaniem Internetu. Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że jest on niezwykle niski. W latach 2013–2015, kiedy liczba analizowanych oszustw nie przekroczyła 4, ich wykrywalność ukształtowała się na poziomie zerowym. W 2016 r. wzrosła do 22,2%, aby w następnym roku ponownie spaść do zera. Najwyższy wskaźnik wykrywalności zaobserwowano w 2018 r., kiedy to osiągnął 48,9%. Z kolei w 2019 r. wyniósł 32,4%, a w 2020 r. – 2,0%, czyli w dwóch ostatnich latach znów odnotowano jego spadek. U podłoża tak niskiego odsetka wykrywalności oszustw matrymonialnych może leżeć fakt, że popełniane są za pośrednictwem Internetu, na dodatek ich sprawcy niekiedy należą do zorganizowanych grup przestępczych o międzynarodowym charakterze, co z pewnością utrudnia organom ścigania prowadzenie skutecznych działań.

Tabela 2. Wskaźnik wykrywalności oszustw matrymonialnych popełnionych za pośrednictwem Internetu w latach 2013–2020 w Polsce

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wskaźnik wykrywalności	0%	0%	0%	22,2%	0%	48,9%	32,4%	2,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Główną Policji

4. Charakterystyka oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu

Co prawda oszustwa matrymonialne popełniane za pośrednictwem Internetu mogą się między sobą różnić narracją przyjętą przez sprawcę, historiami opowanymi ofiarom w celu zwiększenia ich uległości, a więc i gotowości do przekazania pieniędzy, oraz długością wywierania na nie wpływu, jednak typowy schemat działania pozostaje raczej niezmienny.

W pierwszej kolejności oszust zakłada fikcyjny profil na portalu randkowym albo w serwisie społecznościowym, posługując się fałszywą tożsamością. Kreowanej przez siebie postaci przypisuje standardowy zestaw

cech, które są atrakcyjne dla przedstawicieli danej płci i poszukiwane u potencjalnych partnerów życiowych. Dlatego też profil heteroseksualnej kobiety wyobraża zazwyczaj młodą, piękną osobę, przyciągającą uwagę swoim wyglądem i urokiem. Z kolei nieprawdziwy profil heteroseksualnego mężczyzny ukazuje na ogół człowieka wykształconego, zajmującego prestiżowe stanowisko (choćby wysokiego rangą żołnierza zawodowego) oraz bardzo dobrze zarabiającego, z perspektywy ewolucyjnej bowiem status ekonomiczny potencjalnego partnera jest uznawany przez kobiety za istotny czynnik, który wpływa na stopień jego atrakcyjności. Co ważne, w przypadku fikcyjnego profilu homoseksualnego mężczyzny większą rolę odgrywają cechy fizyczne. Z tej przyczyny udostępniane tam zdjęcia prezentują osobę urodziwą, niekiedy skąpo ubraną, czasem będącą modelem, a informacje dotyczące sfery zawodowej są zróżnicowane i w zależności od specyfiki profilu przedstawiają bądź to odnoszącego sukcesy biznesmena, bądź pracownika średnio wykwalifikowanego i niezamożnego²². Podkreślenia wymaga, że przy tworzeniu kolejnych kont na portalach randkowych lub w serwisach społecznościowych oszuści biorą pod uwagę różnice w płci i orientacji seksualnej między członkami społeczeństwa, nie ograniczają się wyłącznie do jednej, co prowadzi do wniosku, że każdy, kto wchodzi w internetową relację z nieznanym, może się stać ofiarą oszustwa matrymonialnego²³.

Po utworzeniu fałszywego profilu internetowego następuje etap pierwszego kontaktu. W zdecydowanej większości przypadków za jego zainicjowanie odpowiada sam sprawca, który nawiązuje swobodną rozmowę z wybraną osobą²⁴. Już po upływie krótkiego czasu zaczyna używać wobec niej czułych zwrotów, wyznaje jej miłość i deklaruje pełne zaangażowanie uczuciowe. Składa również propozycję zmiany sposobu kontaktu i sugeruje, by przenieść relację, zwykle z portalu randkowego, do bardziej prywatnego medium, co ma podkreślić jej wyjątkowy i wyłączny charakter²⁵. Ze względu na fałszywą tożsamość oszust wybiera najczęściej środki porozumiewania się za pomocą wiadomości tekstowych, a więc np. komunikatory internetowe lub pocztę elektroniczną, unika z kolei tych, które mogłyby zdradzić jego podstępne zachowanie. Niemniej jednak należy wyraźnie zaznaczyć, że według najnowszych doniesień przy popełnianiu oszustw matrymonialnych są z powodzeniem

²² M.T. Whitty: *Anatomy of the online dating romance scam*. „Security Journal” 2015, vol. 28, issue 4, s. 446–448.

²³ A.A. Gillespie: *The electronic Spanish prisoner: Romance frauds on the internet*. „Journal of Criminal Law” 2017, vol. 81, issue 3, s. 219.

²⁴ A. Rege: *What's love got to do with it? Exploring online dating scams and identity fraud*. „International Journal of Cyber Criminology” 2009, vol. 3, issue 2, s. 498.

²⁵ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating...*, s. 177.

wykorzystywane także zaawansowane narzędzia technologiczne w postaci programów umożliwiających manipulowanie obrazem i pozwalających na modyfikację głosu rozmówcy²⁶. Ich zastosowanie wpływa na zwiększenie wiarygodności oszusta, którego twierdzenia stają się bardziej przekonujące dla ofiary²⁷.

W tym czasie komunikacja między nowymi znajomymi intensyfikuje się i istotnie wzrasta jej częstotliwość. Sprawca cierpliwie dąży do zbudowania bliskiej relacji z ofiarą, stara się stopniowo zacieśniać rodzącą się więź oraz pogłębiać zażyłość²⁸. Składa więc obietnicę rychłego przyjazdu, snuje wspólne plany na przyszłość i wykazuje chęć spędzenia reszty życia u boku swojej rzekomej miłości. Staje się czułym adoratorem, nieustannie prawi komplementy oszukiwanej osobie, wykorzystując w tym celu wyrażenia hiperboliczne i metafory, które wzmacniają stan zauroczenia²⁹. W takich okolicznościach ofiara nabiera przekonania o wyjątkowości relacji łączącej ją z oszustem, dzieli się z nim sekretami i najbardziej intymnymi szczegółami z życia, aż w końcu się zakochuje. Dzięki zachowaniu niezwykle emocjonalnego charakteru korespondencji tkwi w poczuciu ciągłej ekscytacji, co rzutuje na jej zdolność do odróżniania faktów od świata fantazji³⁰. Na zakończenie etapu uwodzenia sprawca może prosić ofiarę o skromny podarunek³¹. Czyniąc to, z jednej strony sprawdza, czy nawiązana relacja jest wystarczająco zażyła, aby jego małe życzenie zostało spełnione bez jakichkolwiek sprzeciwów, z drugiej – dąży do zwiększenia uległości wykorzystywanej osoby i jej gotowości do realizacji przyszłych żądań.

Po właściwym przygotowaniu gruntu dla procederu oszust zwraca się do ofiary z prośbą o przekazanie mu środków pieniężnych. Usprawiedliwiając się przejściowymi problemami finansowymi, na początku próbuje ją przekonać do przesyłania małych kwot, które następnie, wraz z rozwojem sytuacji, stają się pokaźniejsze. Tym sposobem wciąga ofiarę

²⁶ P. Anesa: *Lovextortion: Persuasion strategies in romance cybercrime*. „Discourse, Context and Media” 2020, vol. 35, s. 2.

²⁷ Nie tak dawno ogólnopolskie media informowały o przypadku oszustwa matrymonialnego, w którym sprawca podszywał się pod popularnego amerykańskiego aktora. Pokrzywdzona kobieta oprócz prowadzenia korespondencji z mężczyzną rozmawiała z nim, widziała na ekranie komputera jego twarz i na tej podstawie zidentyfikowała go jako osobę znaną z filmów i telewizji. Zob. A. Romanowska: *Zakochała się na odległość... i straciła pieniądze. Wyludził je wirtualny „tulipan”*. „Gazeta Olsztyńska” [online], 17.08.2021. <https://gazetaolsztyńska.pl/756049,Zakochala-sie-na-odleglosc-i-stracila-pieniadze-Wyludzil-je-wirtualny-tulipan.html> [dostęp: 6.08.2022].

²⁸ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating...*, s. 177.

²⁹ P. Anesa: *Lovextortion: Persuasion...*, s. 5.

³⁰ Ibidem.

³¹ M.T. Whitty: *Anatomy of the online...*, s. 7.

w spiralę swoich wyrachowanych działań, stosując opisywaną w psychologii technikę manipulacyjną zwaną „stopą w drzwiach”. Ofiara odpowiada na żądania coraz większych sum pieniędzy, gdyż ma nadzieję, że spełnienie kolejnych próśb istotnie skróci czas oczekiwania na odwołane jak dotąd spotkanie twarzą w twarz³². W pewnych przypadkach zdarza się jednak, że oszust od razu próbuje uzyskać od ofiary duże wsparcie finansowe, tłumacząc taką prośbę doświadczeniem sytuacji kryzysowej³³. Przykładowo twierdzi, iż znaczna kwota jest mu potrzebna na kosztowne leczenie, operację bliskiego członka rodziny, zakup lekarstw albo ze względu na chwilowy brak dostępu do własnego konta bankowego w kraju, w którym obecnie przebywa w celach służbowych. Przez opowiedzenie emocjonalnej historii pragnie wzbudzić w ofierze współczucie i utwierdzić ją w przekonaniu, że pomoc ukochanej osobie stanowi jej moralny obowiązek. W narracji oszusta szczególną rolę mogą odgrywać nowo wprowadzone fikcyjne postacie, mające uwiarygodnić sytuację i żądać przekazania pieniędzy w zupełnie inny sposób³⁴. Czasami jest to lekarz informujący ofiarę, że jej sympatia uległa poważnemu wypadkowi i zachodzi konieczność uregulowania wysokiego rachunku za pobyt w szpitalu, czasami – agent pocztowy proszący o zapłacenie podatku albo urzędnik państwowy władny do udzielenia ukochanemu ofiary, który podaje się za żołnierza zawodowego, zgody na opuszczenie kraju, ale dopiero po uiszczeniu odpowiedniej sumy pieniężnej. Presja wywierana przez manipulującego uniemożliwia oszukiwanej osobie dokładne przeanalizowanie okoliczności, w jakich się znalazła. Co też ważne, jej pewność prawdziwości relacji romantycznej, w którą się zaangażowała i której poświęciła wiele czasu, może spowodować, że stanie się niezdolna do dostrzeżenia ewidentnych sygnałów świadczących o kłamliwej naturze wiadomości³⁵. Z uwagi na bezgraniczne zaufanie do sprawcy ofiara potrafi ignorować nawet ostrzeżenia osób postronnych.

Nieraz po otrzymaniu żądanej sumy pieniędzy oszust jest gotowy zakończyć znajomość z ofiarą i z tego względu nagle przestaje z nią korespondować, nie reaguje na liczne próby nawiązania przez nią kontaktu, stara się zniknąć z jej życia równie szybko, jak się w nim pojawił. Częściej zdarza się jednak, że ponieważ dostrzega realną możliwość kontynuowania procederu, skutecznie nakłania ofiarę do przekazywania mu kolejnych

³² Ibidem, s. 8–10.

³³ M.T. Whitty: *The scammers persuasive techniques model: Development of a stage model to explain the online dating romance scam*. „British Journal of Criminology” 2013, vol. 53, issue 4, s. 679–680.

³⁴ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating romance scam: Causes and consequences of victimhood*. „Psychology, Crime and Law” 2014, vol. 20, no. 3, s. 262.

³⁵ P. Anesa: *Lovextortion: Persuasion...*, s. 7.

kwot, większych bądź mniejszych w zależności od obranej strategii. Jeżeli zaś jego wcześniejsza prośba o udzielenie wsparcia finansowego w obliczu rzekomego kryzysu nie została spełniona, to decyduje się na zastosowanie innej techniki manipulacyjnej, znanej pod nazwą „drzwiami w twarz”³⁶. Aby osiągnąć założony cel, oszust postanawia pójść na drobne ustępstwo i zamiast pierwotnie żądanej sumy domaga się sumy niższej, tak aby wywołać w ofercie poczucie obowiązku dokonania podobnego ustępstwa wobec niego³⁷. Gdy w ten sposób udaje mu się dostać pieniądze, nie rezygnuje z dalszego ich wyłudzenia, lecz wynajduje nowe powody, dla których konieczne jest zdobycie dodatkowych funduszy³⁸. Niekiedy, żeby jeszcze bardziej upokorzyć ofiarę i uzyskać materiały służące do jej późniejszego szantażowania, a zarazem do zaspokajania własnych potrzeb seksualnych, oszust może wymagać od niej pozowania nago przed kamerką internetową³⁹. Przez wdrożenie takich praktyk zmusza ją do wyjścia poza strefę komfortu i zaczyna władać kolejnym, bardzo silnym narzędziem kontroli. Ostatecznie ten całkiem rozbudowany schemat oszustwa matrymonialnego zamyka się w momencie, gdy ofiara uświadamia sobie, że była okłamywana, i w rezultacie zaprzestaje przekazywania środków pieniężnych⁴⁰.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wiadomość o fałszywym charakterze relacji, nieszczerzej postawie oszusta nastawionego jedynie na osiągnięcie korzyści majątkowej i w żaden sposób niezaangażowanego emocjonalnie w rozwój znajomości, a także zupełna rozbieżność między składanymi przez niego deklaracjami a rzeczywistymi intencjami mogą wywoływać u ofiary poczucie wstydu, rozżalenia, szoku i niedowierzania w to, co się stało, oraz utrudniać zaakceptowanie poniesionej straty. Zaprzeczając zaistnieniu oszustwa i negując kłamliwość obietnic internetowego partnera, osoba taka dodatkowo naraża się na niebezpieczeństwo stania się ofiarą kolejnej fali oszukańczych praktyk⁴¹. Gdy bowiem sprawca oszustwa matrymonialnego odkrywa, że go zdemaskowano, może wykorzystać tę wiedzę do realizacji nowych pomysłów na wyłudzenie pieniędzy.

Przedstawiony tu typowy przebieg oszustwa matrymonialnego został opracowany przez Monicę T. Whitty – jedną z najbardziej cenionych badaczek tego zjawiska. Na podstawie danych uzyskanych z przeprowadzonych badań wyróżniła ona w schemacie takiego oszustwa siedem etapów,

³⁶ M.T. Whitty: *The scammers persuasive...*, s. 680.

³⁷ Zob. B. Wojciszke: *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Wyd. 2. Warszawa 2004, s. 269–270.

³⁸ M.T. Whitty: *Anatomy of the online...*, s. 11.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ A. Rege: *What's love got...*, s. 498.

⁴¹ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating...*, s. 185–186.

które obejmują kolejno: motywację do znalezienia idealnego partnera, prezentację idealnego profilu, proces groomingu (polegający na zdobyciu zaufania ofiary, przypominający ciąg działań podejmowanych przez sprawców przestępstw seksualnych w stosunku do dzieci w celu ich uwiedzenia), etap wyłudzenia pieniędzy, etap kontynuacji oszustwa, etap wykorzystania seksualnego oraz etap rewiktylizacji (ponownego stania się ofiarą identycznego przestępstwa popełnionego przez tego samego bądź innego sprawcę)⁴².

5. Zjawisko oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu w świetle wyników badań

W badaniach przeprowadzonych w 2008 r. przez Australijski Instytut Kryminologii we współpracy z organami policji stanu Wiktorii i Szkołą Nauk Społecznych i Politycznych Uniwersytetu w Melbourne stwierdzono, że 59% badanych (tj. 120 osób z próby liczącej 202 osoby, które między 1 kwietnia 2007 r. a 31 marca 2008 r. zrealizowały przelew do Nigerii) padło ofiarą oszustwa definiowanego jako oszustwo nigeryjskie, z czego ponad jedna trzecia ankietowanych doświadczyła oszustwa matrymonialnego⁴³. Szczegółowa analiza danych wykazała, że najbardziej narażone na bycie ofiarami tego ostatniego są osoby w przedziale wiekowym od 45 do 54 lat, o rocznych dochodach mieszczących się w granicach od 20 tys. do 40 tys. dolarów. W porównaniu z pokrzywdzonymi innymi rodzajami oszustw nigeryjskich ofiary oszustw matrymonialnych traciły większą kwotę (średnio 17,5 tys. dolarów), utrzymywały częstsze kontakty ze sprawcą oraz podejmowały więcej prób umówienia spotkania twarzą w twarz z internetowym znajomym. Ponad połowę (59%) osób, które doświadczyły takiego oszustwa, stanowili mężczyźni⁴⁴.

Badania na grupie 280 mieszkańców malezyjskiego stanu Selangor uwidoczniły kilka czynników zwiększających podatność na zostanie ofiarą oszustwa matrymonialnego. Opierając się na uzyskanych wynikach, dowiedziono, że osoby pomiędzy 25. a 45. rokiem życia oraz te, które cechują się małymi umiejętnościami obsługi komputera i mniejszą świadomością zagrożeń występujących w cyberprzestrzeni, są bardziej narażone na ryzyko pokrzywdzenia takim oszustwem⁴⁵. Zgodnie z oczeki-

⁴² M.T. Whitty: *The scammers persuasive...*, s. 676–682.

⁴³ S. Ross, R.G. Smith: *Risk factors...*, s. 3.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 4–5.

⁴⁵ M.E. Saad, S.N.H.S. Abdullah, M.Z. Murah: *Cyber romance scam victimization analysis using routine activity theory versus apriori algorithm*. „International Journal of Advanced Computer Science and Applications” 2018, vol. 9, issue 12, s. 485.

waniami prawdopodobieństwo stania się jego ofiarą było wyższe u osób pracujących i zarabiających, jednak pozostawanie bez pracy nie zapobiegało wiktyimizacji tego rodzaju przestępstwem (17% badanych ofiar deklarowało, że w ogóle nie zarabia), zapewne ze względu na dysponowanie przez niepracujących znaczną ilością czasu wolnego. Niemniej większość ankietowanych była dobrze wykształcona i posiadała dyplom ukończenia studiów⁴⁶.

Porównując ofiary oszustw matrymonialnych z ludźmi, którzy nigdy nie zostali w ten sposób wykorzystani, M.T. Whitty udowodniła, iż można wskazać kilka ogólnych cech charakteryzujących osoby pokrzywdzone takim oszustwem⁴⁷. Zaobserwowała, że zwykle są to dobrze wykształcone kobiety w średnim wieku, godne zaufania, lecz mniej uprzejme, wyróżniające się wyższą impulsywnością i skłonnością do poszukiwania doznań oraz przejawiające większe predyspozycje do uzależnienia⁴⁸. Inne brytyjskie badania, przeprowadzone przez M.T. Whitty i T. Buchanana, pokazały, że ryzyko stania się ofiarą oszustwa matrymonialnego jest wyższe wśród osób, które cechują romantyczne przekonania, w tym wiara w miłość od pierwszego wejrzenia i w przeznaczenie łączące pary na całe życie, a w szczególności tendencja do idealizacji związku i stawiania partnera romantycznego na piedestale. Na zwiększenie ryzyka wiktyimizacji analizowanym rodzajem oszustwa nie miały wpływu inne czynniki brane pod uwagę (mianowicie wysokie wyniki na skali mierzącej samotność, wysoki poziom ekstrawersji, mała neurotyczność, wysoki stopień ugodowości i skłonność do poszukiwania doznań)⁴⁹. Niektóre z nich pozostawały jednak w istotnej korelacji ze skalą skutków emocjonalnych dla ofiar. Wśród mężczyzn, którzy stracili środki pieniężne w wyniku omawianego typu przestępstwa, wyższego poziomu dystresu doświadczali ci charakteryzujący się wyższą neurotycznością. Z kolei u osób, które czuły się wykorzystane przez oszusta matrymonialnego, mimo że nie poniosły żadnej straty finansowej, z wyższym wskaźnikiem dystresu związane były takie ich cechy, jak wysoka samotność, niska otwartość na doświadczenia oraz wysoka neurotyczność⁵⁰.

W brytyjskim raporcie National Audit Office z 2017 r. poświęconym problematyce oszustw internetowych zauważono, iż współcześnie każdy może stać się ofiarą tego rodzaju procederu, gdyż istotne różnice wystę-

⁴⁶ Ibidem, s. 484–485.

⁴⁷ M.T. Whitty: *Do you love me? Psychological characteristics of romance scam victims*. „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking” 2018, vol. 21, issue 2, s. 106–107.

⁴⁸ Ibidem, s. 107–109.

⁴⁹ M.T. Whitty, T. Buchanan: *The online dating...*, s. 277–278.

⁵⁰ Ibidem, s. 279–280.

pujące między osobami pokrzywdzonymi oszustwem są mniejsze niż w przypadku ofiar innych pospolitych przestępstw⁵¹. W odniesieniu *stricte* do oszustw matrymonialnych odnotowano jednak, że niektórzy mogą być na nie bardziej podatni w krytycznych momentach swojego życia, np. doświadczając żałoby, separacji bądź też utraty pracy⁵².

Jak pokazały badania D. Buil-Gila i Y. Zeng z Uniwersytetu w Manchesterze, w czasie pandemii COVID-19 doszło do znaczącego wzrostu liczby przypadków oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu, która zdecydowanie przewyższyła przewidywane wskaźniki, oszacowane z uwzględnieniem rosnącej dynamiki tego przestępstwa⁵³. Ów wzrost był bardziej dostrzegalny wśród młodych osób (tj. w grupach wiekowych od 20 do 29 lat oraz od 30 do 39 lat), a także wśród mężczyzn. Zarazem potwierdzono, że podobnie jak przed wybuchem pandemii ofiarami oszustw matrymonialnych częściej byli starsi użytkownicy Internetu, przy czym to kobiety zgłaszały więcej przypadków pokrzywdzenia tego rodzaju oszustwem. Odnotowano też, iż sytuacja izolacji doprowadziła do nasilenia poczucia samotności u ludzi młodych oraz do zwiększenia aktywności osób starszych w przestrzeni wirtualnej. W połączeniu owych czynników badacze upatrują prawdopodobną przyczynę istotnego wzrostu liczby oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu w tym okresie⁵⁴.

Część badań nad prezentowanym tu zjawiskiem skupia się na analizie strategii i poszczególnych technik stosowanych przez sprawców do wyłudzenia jak największych sum pieniędzy. M.T. Whitty na podstawie wywiadów z ofiarami opracowała omówiony wcześniej schemat oszustw matrymonialnych popełnianych z wykorzystaniem Internetu, a ponadto wykazała, że wyłudzający chętnie sięgają po wiele takich samych metod i mechanizmów wywierania wpływu jak w przypadku oszustw marketingowych⁵⁵. Wymieniła wśród nich regułę autorytetu i regułę sympatii dla osób podobnych do siebie, zasadę wzajemności czy zasadę zaangażowania w rozpoczęte działania. Badaczka zaobserwowała także, że gdy sprawca „zwierza się” z trudnej sytuacji życiowej, próbuje wywołać w ofercie odruchy altruistyczne i w efekcie skłonić ją do postępowania zgodnego

⁵¹ National Audit Office: *Online Fraud. Report by the Comptroller and Auditor General*. 22.06.2017. Źródło: <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2017/06/Online-Fraud.pdf> [dostęp: 12.08.2022].

⁵² Ibidem.

⁵³ D. Buil-Gil, Y. Zeng: *Meeting you was a fake: Investigating the increase in romance fraud during COVID-19*. „Journal of Financial Crime” 2022, vol. 29, no. 2, s. 471.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ M.T. Whitty: *The scammers persuasive...*, s. 665–684.

z normą, która nakazuje pomoc potrzebującemu. Zdarza się też, że szybko rozwijająca się relacja uzależnia ofiarę⁵⁶.

Malezyjskie badania T. Hooi Koon i D. Yoonga dowiodły, że sprawca oszustwa matrymonialnego już od początku skrzętnie buduje swój pozytywny wizerunek w Internecie. Aby móc w pierw zdobyć, a później utrzymać zaufanie ofiary, przywiązuje wielką wagę do właściwego zaprezentowania siebie jako osoby wiarygodnej, uczciwej, religijnej i emanującej dobrocią, dotychczas niekorzystającej z żadnych portali randkowych⁵⁷. W celu pogłębienia zażyłości relacji stosuje metody polegające na wyrażaniu żywego zainteresowania ofiarą, stawianiu jej w pozycji priorytetowej oraz prawieniu komplementów⁵⁸. Wykreowana w ten sposób atmosfera docenienia, miłości i wyjątkowości ułatwia stworzenie uzależniającej więzi⁵⁹.

Inne badania przeprowadzone w Malezji (w 2019 r.) potwierdziły, że sprawcy oszustw matrymonialnych wykorzystują poszczególne strategie, o których była mowa już we wcześniejszych pracach różnych autorów. Poczynania wyłudzającego cechują zaangażowanie w działanie i chęć bycia postrzeganym jako osoba konsekwentna, reguła sympatii oraz wynikające z niej pragnienie ukazania podobieństwa do rozmówcy; oszust opiera się też na strategiach zwiększania swojej wiarygodności, budowania zaufania i mówienia komplementów⁶⁰. Odnotowano jednak kilka nowych metod stosowanych wobec malezyjskich ofiar, tj. posługiwanie się lokalnymi imionami i nazwami miejsc, używanie muzułmańskich pojęć i zwrotów, powoływanie się na znane lokalnie firmy w czasie rozmowy o zatrudnieniu, a także włączanie w proceder innych osób, które zostają malezyjskimi współnikami sprawcy będącego cudzoziemcem⁶¹.

6. Podsumowanie

Oszustwa matrymonialne popełniane za pośrednictwem Internetu są formą oszustwa, w której sprawcy, wykorzystując w pełni legalne sposoby komunikacji wirtualnej, budują fałszywą więź romantyczną

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ T. Hooi Koon, D. Yoong: *Preying on lonely hearts: A systematic deconstruction of an Internet romance scammers online lover persona*. „Journal of Modern Language” 2013, vol. 23, s. 31–34.

⁵⁸ Ibidem, s. 35–37.

⁵⁹ Ibidem, s. 38.

⁶⁰ A.H. Shaari, M.R. Kamaluddin, W.F.P. Fauzi, M. Mohd: *Online-dating romance scam in Malaysia: An analysis of online conversations between scammers and victims*. „GEMA Online Journal of Language Studies” 2019, vol. 19, no. 1, s. 111.

⁶¹ Ibidem.

z ofiarami, wywołują w nich poczucie przywiązania i rozkocharują je w sobie w celu wyłudzenia od nich pieniędzy. Przeprowadzona w artykule analiza statystyk policyjnych wykazała, że w porównaniu z innymi krajami w Polsce zjawisko to jest relatywnie rzadkie, ogólna liczba zarejestrowanych przypadków bowiem w żadnym roku nie przekroczyła 50. Należy jednak w tym miejscu poczynić dwie ważne uwagi. Po pierwsze, sposób gromadzenia przez Policję statystyk dotyczących owych oszustw może wpływać na istotne niedoszacowanie ich liczby, gdyż dane uszczegółowiane wartościami *modus operandi* zwykle nie przedstawiają pełnej skali problemu. Po drugie, opracowania statystyczne nie odzwierciedlają wszystkich przypadków złamania norm prawnokarnych, a uwzględniają tylko te, o których organy ścigania powzięły wiadomość i które następnie zostały przez nie oficjalnie odnotowane jako przestępstwa.

Opierając się na wynikach różnych badań, można sformułować kilka kluczowych wniosków na temat oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu. Ogólnie rzecz ujmując, ich ofiarą częściej padają kobiety w średnim wieku, choć dane uzyskane w Australii i Wielkiej Brytanii pokazują, że spory odsetek pokrzywdzonych stanowią także mężczyźni i to w tej grupie obserwuje się wyraźny wzrost liczby zarejestrowanych przypadków omawianego typu przestępstw. Wbrew wstępnym założeniom o niskim poziomie wyedukowania ofiar badacze malezyjscy i brytyjscy dowiedli, że wyższe wykształcenie bynajmniej nie jest czynnikiem zmniejszającym ryzyko pokrzywdzenia takimi oszustwami. Według badań przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii użytkownicy Internetu zdają się bardziej narażeni na działania oszustów matrymonialnych w dramatycznych momentach swojego życia, gdy doświadczają trudnych emocji, izolacji społecznej i odrzucenia, aczkolwiek później nie potwierdzono jednoznacznie istnienia związku między poczuciem samotności a prawdopodobieństwem pokrzywdzenia. Trzeba zwrócić uwagę, że do tej pory niewiele badań dotyczyło charakterystyki psychologicznej ofiar oszustw matrymonialnych. Na podstawie danych malezyjskich wiadomo, że niska świadomość zagrożeń występujących w cyberprzestrzeni należy do czynników ryzyka, z kolei badania M.T. Whitty pokazały, że ofiary przedmiotowych oszustw charakteryzują się takimi cechami, jak wyższa impulsywność, skłonność do poszukiwania doznań oraz tendencja do idealizowania związku. Niewątpliwie problematyka ta wymaga dalszych, pogłębionych analiz, również na gruncie polskim. We wszystkich ujętych w artykule badaniach skupiających się na sprawcach oszustw matrymonialnych wykazano, że wykorzystują oni bogaty zestaw metod i strategii psychologicznych w celu wzbudzenia zainteresowania swoją osobą, stopniowego zdobywania zaufania ofiary, uzależniania jej emocjonalnie od

siebie, a następnie skłonienia do niezwłocznego przekazania pieniędzy. Niektóre ze stosowanych technik mogą być uwarunkowane kulturowo.

Bibliografia

Literatura

- Adamski A.: *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*. Warszawa 2012.
- Anesa P.: *Loveextortion: Persuasion strategies in romance cybercrime*. „Discourse, Context and Media” 2020, vol. 35.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K.: *Kryminologia*. Wyd. 4. Gdańsk 2004.
- Brody R.G., Sinclair D.T.: *Romance fraud: Taking a lack of ethics to a new low*. „Ethics and Critical Thinking Journal” 2013, no. 2.
- Buil-Gil D., Zeng Y.: *Meeting you was a fake: Investigating the increase in romance fraud during COVID-19*. „Journal of Financial Crime” 2022, vol. 29, no. 2.
- Chang J.: *An analysis of advance fee fraud on the internet*. „Journal of Financial Crime” 2008, vol. 15, no. 1.
- Cross C., Holt T.J.: *The use of military profiles in romance fraud schemes*. „Victims & Offenders” 2021, vol. 16, issue 3.
- Gillespie A.A.: *The electronic Spanish prisoner: Romance frauds on the internet*. „Journal of Criminal Law” 2017, vol. 81, issue 3.
- Hooi Koon T., Yoong D.: *Preying on lonely hearts: A systematic deconstruction of an Internet romance scammers online lover persona*. „Journal of Modern Language” 2013, vol. 23.
- Huang J., Stringhini G., Yong P.: *Quit playing games with my heart: Understanding online dating scams*. W: *Detection of intrusions and malware, and vulnerability assessment*. Eds. M. Almgren, V. Gulisano, F. Maggi. Cham 2015.
- Perkowska M.: *Źródła informacji o przestępczości*. W: E.W. Pływaczewski, S. Redo, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska: *Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju. Z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*. Warszawa 2019.
- Rege A.: *What's love got to do with it? Exploring online dating scams and identity fraud*. „International Journal of Cyber Criminology” 2009, vol. 3, issue 2.
- Saad M.E., Abdullah S.N.H.S., Murah M.Z.: *Cyber romance scam victimization analysis using routine activity theory versus apriori algorithm*. „International Journal of Advanced Computer Science and Applications” 2018, vol. 9, issue 12.
- Shaari A.H., Kamaluddin M.R., Fauzi W.F.P., Mohd M.: *Online-dating romance scam in Malaysia: An analysis of online conversations between scammers and victims*. „GEMA Online Journal of Language Studies” 2019, vol. 19, no. 1.
- Shinder D.L.: *Cyberprzestępczość. Jak walczyć z łamaniem prawa w Sieci*. Tłum. J. Dobrzański, K. Masłowski. Gliwice 2004.

- Whitty M.T.: *Anatomy of the online dating romance scam*. „Security Journal” 2015, vol. 28, issue 4.
- Whitty M.T.: *Do you love me? Psychological characteristics of romance scam victims*. „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking” 2018, vol. 21, issue 2.
- Whitty M.T.: *The scammers persuasive techniques model: Development of a stage model to explain the online dating romance scam*. „British Journal of Criminology” 2013, vol. 53, issue 4.
- Whitty M.T., Buchanan T.: *The online dating romance scam: Causes and consequences of victimhood*. „Psychology, Crime and Law” 2014, vol. 20, no. 3.
- Whitty M.T., Buchanan T.: *The online dating romance scam: The psychological impact on victims – both financial and non-financial*. „Criminology and Criminal Justice” 2016, vol. 16, issue 2.
- Wojciszke B.: *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Wyd. 2. Warszawa 2004.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2022, poz. 1138 ze zm.

Źródła internetowe

- Budd C., Anderson J.: *Consumer fraud in Australasia: Results of the Australasian Consumer Fraud Taskforce online Australia surveys 2008 and 2009*. Australian Institute of Criminology, 2011. <https://www.aic.gov.au/publications/tbp/tbp43> [dostęp: 6.08.2022].
- FBI Internet Crime Report 2020. Źródło: https://www.ic3.gov/Media/PDF/AnnualReport/2020_IC3Report.pdf [dostęp: 6.08.2022].
- Fletcher E.: *Romance scams take record dollars in 2020*. Federal Trade Commission, 10.02.2021. <https://www.ftc.gov/news-events/blogs/data-spotlight/2021/02/romance-scams-take-record-dollars-2020> [dostęp: 6.08.2022].
- Home Office Counting Rules for Recorded Crime. Źródło: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1099880/hocr-complete-july-22.pdf [dostęp: 6.08.2022].
- National Audit Office: *Online Fraud. Report by the Comptroller and Auditor General*. 22.06.2017. Źródło: <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2017/06/Online-Fraud.pdf> [dostęp: 6.08.2022].
- Romanowska A.: *Zakochała się na odległość... i straciła pieniądze. Wyłudził je wirtualny „tulipan”*. „Gazeta Olsztyńska” [online], 17.08.2021. <https://gazetaolsztynska.pl/756049,Zakochala-sie-na-odleglosc-i-stracila-pieniadze-Wyludzil-je-wirtualny-tulipan.html> [dostęp: 6.08.2022].
- Ross S., Smith R.G.: *Risk factors for advance fee fraud victimisation*. „Trends And Issues in Crime and Criminal Justice” 2011, no. 420, s. 1–6. Źródło: Australian Institute of Criminology: <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi420.pdf> [dostęp: 6.08.2022].
- Swipe left to romance fraud: Family members of online daters urged to help protect their relatives*. Action Fraud, 10.01.2022. <https://www.actionfraud.police.uk/>

news/swipe-left-to-romance-fraud-family-members-of-online-daters-urged-to-help-protect-their-relatives [dostęp: 6.08.2022].

Top 10 frauds in 2021. 17.02.2022. Źródło: Canadian Anti-Fraud Centre: <https://www.antifraudcentre-centreantifraude.ca/features-vedette/2022/02/frauds-10-fraudes-eng.htm> [dostęp: 6.08.2022].

Wyniki badania Mediapanel za listopad 2021. 10.12.2021. Źródło: Polskie Badania Internetu: <https://pbi.org.pl/bez-kategorii/wyniki-badania-mediapanel-za-listopad-2021/> [dostęp: 6.08.2022].

Zauroczone kobiety przekazywały oszustom pokaźne kwoty. 30.05.2020. Źródło: serwis Komendy Głównej Policji: <https://policja.pl/pol/aktualnosci/189347,Zauroczone-kobiety-przekazywaly-oszustom-pokazne-kwoty.html> [dostęp: 6.08.2022].